

İmam-Hatip ve Müezzin-Kayyımların Yaşam Doymu Düzeyleri: İstanbul Örneği*

Latif AKÇA'

Öz: Araştırmanın konusunu, İstanbul örneğinde imam-hatip ve müezzin-kayyımların demografik özelliklerinin yaşam doymu ile olan ilişkisi oluşturmaktadır. İmam-hatipler namaz kıldırmak, Kur'an okumak, vaaz etmek, hutbe iradı; müezzin-kayyımlar ise ezan ve salaların okunması, salavat, kamet, tesbihat gibi görevleri yerine getirirler. Bunun yanında toplumun birçok kesimiyle temas halinde olup din hizmetleri sunmakta; cenaze, mevlit ve nikâh gibi cemiyetlere katılarak buralarda birtakım görevleri icra etmektedirler. Ayrıca başta yaz Kur'an kursları olmak üzere yaygın din eğitimi faaliyetlerinde de görev almaktadırlar. Her bireyi olduğu gibi imam-hatip ve müezzin-kayyımları da yakından ilgilendiren yaşam doymu kişinin yaşamından duyduğu memnuniyeti ifade etmektedir. Yaşam doymu düzeyinin düşmesi bireyin hayatını olumsuz yönde etkileyen bir unsurdur. Buna karşın yaşam doymu düzeyinin iyi seviyede olması bireyin mutlu ve huzurlu bir yaşam sürmesine olanak sağlamaktadır. Bu bakımdan imam-hatip ve müezzin-kayyımların yaşam doymununun iyi düzeyde olması kendileri ve sundukları hizmet açısından önem taşımaktadır. Yaşam doymu düzeylerini belirlemek üzere İstanbul'da vazife yapan 863 cami görevlisinin katılımıyla online ortamda bir anket yapılmıştır. "Katılımcıların yaş, kadro, medeni hal, öğrenim, hafızlık, yetiştiği çevre, meslekte çalışma süresi (kıdem), görev yeri ve ikamet edilen mesken durumları ile yaşam doymu düzeyleri arasında nasıl bir ilişki vardır?" sorusu araştırmanın problemini teşkil etmektedir. Araştırmanın amacı imam-hatip ve müezzin-kayyımların demografik özellikleri ile yaşam doymu düzeyleri arasındaki ilişkinin tespit edilmesidir.

Anahtar Sözcükler: Din Psikolojisi, İmam-Hatip, Müezzin-Kayyım, Yaşam Doymu

Life Satisfaction Levels Of Imam-Hatip And Muezzin-Kayyims: A Case Study Of Istanbul

Abstract: The subject of the research is the relationship between the demographic characteristics of imam-hatip and muezzin-kayyims and life satisfaction in the Istanbul sample. Imam-Hatips lead prayers, read the Quran, preach, khutbah; muezzin-kayyims, on the other hand, perform duties such as reciting the adhan and salas, salavat, iqama and tasbihat. They also participate in societies such as funerals, mawlid and weddings and perform some duties there, and they also take part in non-formal religious education activities, especially summer Quran courses. Life satisfaction, which is closely related to imam-hatip and muezzin-kayyim, is related to the satisfaction of the person with his life. A decrease in life satisfaction level is a factor that negatively affects an individual's life. On the other hand, a good level of life satisfaction allows the individual to live a happy and peaceful life. In this regard, it is important for imam-hatip and muezzin-kayyim to have a good level of life satisfaction for themselves and the service they provide. An online survey was conducted with the participation of 863 mosque officials to determine their life satisfaction levels. "What is the relationship between the participants' age, position, marital status, education, memorize the Quran, environment in which they grew up, length of time working in the profession, place of duty and residence status and their level of life satisfaction?" the question constitute the problem of the research. The aim of the research is to determine the relationship between the demographic characteristics of imam-hatip and muezzin-kayyim and their life satisfaction levels.

Keywords: Psychology of Religion, Imam-Hatip, Muezzin-Kayyim, Life Satisfaction

* Bu makalede bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur. / In this article, the principles of scientific research and publication ethics were followed. (Bu makale yazarın İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde yaptığı; "Cami Görevlilerinde Etik Değerlere Yatkinlık, Mesleki Tutum, Mesleki Motivasyon ve Psikolojik Sağlık İlişkisi: İstanbul Örneği" adlı doktora tez çalışmasından türetilmiştir.) İstanbul Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulunun 27 Ekim 2020 tarihli ve 35980450-663.05-223093 sayılı yazısı ile izin alınmıştır.

Geliş Tarihi: 10.11.2023 Kabul Tarihi: 20.11.2023 Makale Türü: Araştırma Makalesi

¹ Doktora Öğrencisi, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, Türkiye, e-posta: latifacka@gmail.com, ORCID: 0009-0001-6074-3792 (Sorumlu Yazar /Corresponding Author).

Akça, Latif (2023). İmam-Hatip ve Müezzin-Kayyımların Yaşam Doymu Düzeyleri: İstanbul Örneği. *Eren Dergisi*, 2(3), 53-69.

Giriş

Halka dinî bilgileri öğreten ve cemaatle birlikte yapılan ibadetlerde onlara önderlik eden kişilere, eski tabirle hademe-i hayrat bugünkü ifadeyle din görevlisi denmektedir (Çanakçı 2014: 27). Din görevliliği başka bir tanımda ise dinî konularda insanlara rehberlikte bulunan ve din hizmetlerini yerine getiren müftü, vaiz, imam-hatip, müezzin-kayyım, Kur'an kursu öğreticisi gibi sıfatlarla görev yapan Diyanet mensuplarının ortak adıdır (Karaman vd. 2015: 18).

Arapça emm kökünden gelen "öne geçmek, sevk ve idare etmek" manasındaki imam kelimesi, kavram olarak topluca eda edilen namazlarda önderlik yapan kişi ve ayrıca devlet reisi manası da taşımaktadır (Küçükkaşçı 2000: 178). İmam Kur'an-ı Kerim'i bilen, insanlara dinî konularda bilgiler veren, ibadetlerle ilgili insanlara yol gösterip rehberlik eden ve onların problemlerini çözecek bilgiye haiz şahsiyet anlamına gelmektedir (Çanakçı 2014: 28). Sözlük anlamına uygun olarak imam çevresindekilere öncülük eden kimsedir. Dolayısıyla imamın başta namaz ibadetlerinde olduğu gibi diğer dinî ve insani hizmetlerin yerine getirilmesinde topluma önderlik etmesi, bilgi, söz ve davranışlarıyla toplumun takdirini kazanması gerekir (Karaköse 2018: 28).

Hatip kelimesi ise Arapça hatabe kökünden olup hutbe okumak, güzel söz söylemek, insanlara vaaz ve nasihat etmek anlamlarına gelmektedir. Terimsel olarak bir grup insana bir konuyu anlatmak, bir görüş ve düşünceyi açıklamak, bir hususu benimsetmek, bir davranışa teşvik etmek veya telkinde bulunmak gibi amaçlarla yapılan güçlü ve etkileyici konuşma manasında kullanılır. Bu konuşmayı yapana hatip, konuşmaya da hitabe denir (Kaya 1998: 156). Hitabe insanları ikna etmek maksadıyla yapılan güzel konuşmadır (Çakan 2012: 5). Konu ve şekil bakımından hitabetin birçok çeşidi vardır (Eraslan 2019: 142). Bunlardan biri dinî hitabettir. Bu bakımdan hatiplik, Cuma ve bayram namazlarında cami cemaatine hutbe irat etme görevidir. Genel anlamda hatiplik itibar gören bir meslektir. İslam öncesi dönemde de kabile sözcülüğü şeklinde uygulanmıştır. İslam dini hatipliğe çok daha şerefli bir mevki ve dinî bir nitelik kazandırarak onu imamlığın bir parçası haline getirmiştir. Hatiplik aynı zamanda imamlık gibi bir peygamber mesleğidir. Çünkü peygamberler tebliğ görevlerini konuşarak ve insanları etkileyerek yerine getirmişlerdir (Çakan 2012: 113-114). Hatiplerde bulunması gereken bazı teknik ve manevi özellikler vardır. Bunlar; uygun ses ve diksiyon, gerektiği ölçüde jest ve mimik yapma, güzel dış görünüş, özlü konuşma, genel adap ve ahlak kurallarına bağlılık, görevini benimseme, muhataplarına saygılı ve muhabbetli olma gibi özelliklerdir (Çakan 2012: 114-122).

Türkiye'de imam ve hatip kavramları ikisi birlikte imam-hatip olarak kullanılmaktadır. Zira bu işle görevli olan kişi hem hutbe okumakta hem de cemaate namaz kıldırılmaktadır. Eskiden özellikle büyük camilerde hutbe okuyan kişi ile namaz kıldırılan kişi ayrıydı. Hatip devlet başkanı (mesela Osmanlılarda padişah) tarafından tayin edilir, hutbe okuma izni (Hitabet Berati) olmayan hutbe okuyamazdı. Günümüzde bu görevi Diyanet İşleri Başkanlığı deruhte etmektedir (Yüce 2011: 29). İmam-hatiplerin vazifeleri farklı zamanlarda yayınlanan bazı tüzük, yönetmelik ve yönergeler ile belirlenmiştir. Bu görevler esasen cami ve mescitleri ibadete açık halde tutmak, günlük beş vakit namaz ile Cuma, bayram, teravîh ve gerektiğinde cenaze namazlarını kıldırırmaktan ibarettir. Daha sonraları da isteyenlere ilgili yerin müftüsünün müsaadesiyle Kur'an-ı Kerim'i öğretmek, ibadet konularıyla ilgili cemaati bilgilendirmek de ilave edilmiştir (Yücel 2000: 187).

Müezzin Arapça e-z-n kökünden türemiş bir kelimedir (Timur 2013: 249). Sözlük manası "çağrı yapan, ezan okuyan, kamet getiren kişi" anlamındadır. Kur'an-ı Kerim'de iki ayette müezzin anlamında kullanılan münadi kelimesi geçer (el-A'râf 7/44; Yûsuf 12/70). Hadislerde ise "ezan okuyan, kamet getiren" manasında hem müezzin hem de münadi kelimesi yer almaktadır (Buhârî, "Vuđû", 5; "Ezan", 7). Müezzinler için sâih (çağırın, davet eden; Taberî VIII: 439) ve mükebbir (tekbir alan) gibi unvanlara da rastlanmaktadır. Münadilik uygulamasının İslamiyetten evvel Araplarda da olduğu bilinmektedir (Küçükkaşçı 2020: 489). Bugünkü müezzinlik müessesesini Hz. Peygamber kurmuş ve bu mesleği ilk icra eden de Habeşli Bilal olmuştur. Ezan okuma ve kamet getirmenin fazileti ve mükâfatının olacağı hususunda hadis-i şerifler bulunmaktadır (Timur 2013: 250). Böylesi bir görevi icra eden müezzinlerde

ses ve hüsnü hal gibi bulunması gereken bazı vasıflar vardır. Bu anlamda en başta gelen özellik ses güzelliği ile müzik bilgisi ve icrasını haiz olmaktır, bunun İslam daveti açısından önemi açıktır. Ayrıca müezzinler gerektiğinde mihrap görevi de yaptıklarından ilmi hal, akait, tecvit, hitabet gibi mesleki bilgi ve becerilere de sahip olmalıdırlar (Timur 2013: 251-252).

Sözlük anlamı "bir işi üstlenen kimse" manasına gelen kayyım sözcüğü ise geniş manada "hâkim tarafından bazı kişiler adına hukuki tasarruflarda bulunmak üzere tayin edilen kimse" şeklinde, dar anlamda da "vakıf mütevellisi" ve "camilerin temizlik işlerini yapan kişi" anlamında kullanılmıştır (Özmel 2022: 107-108). Kayyım tabiri zamanla müezzin sözcüğü ile birlikte kullanılmaya başlanmış ve mevzuat değişiklikleri ile müezzin-kayyımın hangi görevleri yapacağı belirlenmiştir. Müezzin-kayyımlar dinleyenlere hoş gelecek ve ruhlara huzur verecek ezanı güzel bir şekilde okumakla aynı zamanda bir eğitici görevi de yerine getirmektedirler. Camide devamlı imam-hatibin yanında olup beraber görev yapmaları ve imam-hatip olmadığı zaman da onun görevlerini üstlenmeleri müezzin-kayyımların din hizmeti açısından ne denli önemli olduklarını göstermektedir (Kayadibi 2000: 81).

Bu derece önemli bir vazifeyi sürdüren cami görevlileri olarak imam-hatip ve müezzin-kayyımların bazı niteliklere sahip olması beklenir. Bu niteliklerden bazılarını şöyle sıralamak mümkündür: Din görevlisi bilgi sahibi ve sosyal bir manevi liderdir, hedefleri olandır, zamanı iyi yönetendir, alan el değil veren eldir, dert dinleyen ve problem çözümleridir, inancı sağlam ve ibadet hayatı düzgün olandır, sabırlı ve özverilidir, özgüven ve itibar sahibidir, dış görünüşü ve kıyafeti ile örnektir, herkese anladığı usul ve üslupla yaklaşandır (Kara 2017: 140-141).

Yaşam doyumu ya da mutluluk, insanlar için eskiden beri önemli olagelmış konularındandır. Doyum ihtiyaçların, istek ve beklentilerin karşılanmasıdır (Özer vd. 2003: 72). Kişinin temel biyolojik ya da ruhi ihtiyaçlarının giderilmesi sonucu denge durumunun yeniden kurulmasıdır (Budak 2000: 226). Yaşam doyumu ise beklentilerle var olanın karşılaştırılmasıyla elde edilen durum ya da sonucu ifade etmektedir. Yaşam doyumu, bireyin bütün hayatını ve çeşitli boyutlarını kapsar. Yaşam doyumundan genel olarak tüm hayatındaki doyum anlaşılır (Özer vd. 2003: 72).

Yaşam doyumuna etki eden etmenlerden bazıları; hayatı anlamlı bulma, yaşama pozitif bakabilme, gündelik yaşamından mutlu olma, kendi kimliğini olumlu değerlendirip fiziksel görünüşünden memnun olmak suretiyle fiziki ve ruhsal olarak iyi hissetme, iyi ve yeterli bir gelire sahip olma, kendini güvende hissetme, toplumsal ilişkileri iyi olma ve amaçlarına erişebilmek için uyum gösterme şeklinde sıralanabilir (Keser 2005: 910, Baykoçak 2002: 104). Yaşam doyumu düzeyi yüksek olan bireylerin; günlük hayattaki yaptıklarından zevk alması, hayatının bir anlam ifade etmesi, ileriye dönük hedeflerinin olması ve geçmiş hayatının mesuliyetini kabullenmesi, belirlediği amaçlarına eriştiği düşüncesinde olması, olumlu bir "ben" imgesine sahip olması ve zafiyetlerine rağmen kendisini değerli hissetmesi, hayata karşı genelde iyimser bir tutum içinde olması beklenir (Neugarten vd. 1961, 134-143; aktaran Ümmet 2012, 55).

İmam-hatip ve müezzin-kayyımlar görev açısından sadece ibadetlerin yerine getirilmesinde değil din hizmetleri ve yaygın din eğitiminin sunumunda da hassas bir görev icra etmektedirler. İmam-hatip ve müezzin-kayyımların muhatap kitlesi toplumun her kesiminden oluşabilmektedir. Ayrıca toplumun şekillenmesinde ve yönlendirilmesinde de etkili bir konuma sahiptirler. Bireylerin yaşam doyumlarının iyi seviyede olması hem kendisinin hem de başkalarının mutlu ve huzurlu olabilmesini sağlamaktadır. Bu bakımdan imam-hatip ve müezzin-kayyımların yaşam doyumu düzeylerinin iyi seviyede olması hem kendileri hem de sundukları hizmetin verim ve kalitesi açısından önem taşımaktadır.

Araştırmanın amacı, imam-hatip ve müezzin-kayyımların demografik özelliklerinin yaşam doyumu ile olan ilişkisini tespit etmektir. "Katılımcıların yaşam memnuniyet seviyeleri ne düzeydedir? Katılımcıların yaş, kadro, medeni hal, öğrenim, hafızlık, yetiştiği çevre, meslekte çalışma süresi (kıdem),

görev yeri ve ikamet edilen mesken durumları ile yaşam doyumu düzeyleri arasında nasıl bir ilişki vardır?" soruları araştırmanın problemini teşkil etmektedir. Araştırmanın hipotezleri ise şunlardır:

H.1: Katılımcıların orta ve ileri yaş grubunun gençlere, H.2: Katılımcılardan evli olanların bekâr ve boşanmışlara, H.3: Örneklem grubunda hafız olanların olmayanlara,

H.4: Örneklem grubunda kentlerde görev yapanların kırsalda görev yapanlara,

H.5: Çalışma grubunda mesken için kira ödemeyenlerin ödeyenlere göre yaşam doyumu puanları daha yüksektir.

H.6: Örneklem grubunda kırsal bölgede yetişenlerin kentlerde yetişenlere,

H.7: Katılımcılardan imam-hatip kadrosunda bulunanların müezzin-kayyım kadrosunda olanlara,

H.8: Çalışma grubunda lisans ve üstü düzeyde öğrenim görmüş olanların diğerlerine,

H.9: Katılımcıların meslekte çalışma süresine (kıdem) göre yaşam doyumu puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

Yöntem

Bilimsel araştırma; bir plan dâhilinde sistemli bir şekilde verilerin toplanması, bu verilerin analiz edilmesi, açıklama ve yorumunun yapılması işlemleriyle araştırmanın problemine güvenilir çözüm yolları bulma sürecidir (Üstdal vd. 1997: 12). Ne tür ve hangi boyutta olursa olsun, bilimsel bir araştırma ile meşgul olan herkes, bu çalışmalarında kendisine yol gösterecek ölçü ve metotlara gereksinim duyar (Şimşek 1996: 7).

Araştırma Modeli (Desen)

Araştırmanın deseni; araştırmanın konusu, varsayımları, teknik ve yöntemi, araştırmada verilerin toplanması, derlenmesi, sınıflandırılması, değerlendirilmesi ve nihayetinde sonuçların sunulması sürecidir (Türkdoğan 2000: 211). Bilimsel araştırmalardan biri olan nicel araştırma; toplanan verilerin toplanma esnasında veya sonrasında rakamlarla ifade edilmesi ve araştırma işleminin bu veriler üzerinde gerçekleştirilmesi şeklinde tanımlanabilir (Zülfikar 2021: 17546). Nicel araştırma modellerinden biri olan ilişkisel tarama modeli, iki veya daha fazla değişken arasında birlikte değişimin varlığı ve/veya derecesini belirlemek amacıyla kullanılan bir araştırma modelidir (Karasar 2007: 81). İlişkisel tarama modelinde değişkenler arasındaki ilişki iki şekilde incelenir. Bunlardan biri korelasyon türü ilişki tarama, diğeri karşılaştırma türü ilişki taramadır. Korelasyon türü ilişki taramada araştırılan değişkenlerin birlikte değişim katsayıları (düzeyleri) öğrenilmeye çalışılır. Karşılaştırma türü ilişki tarama modelinde ise en az iki değişken bulunur ve test edilmek istenen bağımsız değişkene göre gruplar oluşturularak bu grupların öteki (bağımlı) değişkene göre anlamlı bir farklılığı olup olmadığı incelenir (Karasar 2007: 81-82).

Bu araştırmada nicel araştırma yöntemleri kullanılmış ve yaş, medeni hal, kadro, öğrenim, hafızlık, yaşanan yer, ikamet edilen mesken, yetiştiği çevre ve meslekte çalışma süresi (kıdem) değişkenleri açısından katılımcıların yaşam doyumu düzeylerinin anlamlı seviyede farklılaşıp farklılaşmadığı karşılaştırma türü ilişkisel tarama modeli yoluyla incelenmiştir.

Araştırmanın Evreni

Nicel araştırmanın evreni, 2020 yılı Ekim ayında İstanbul'un Anadolu ve Avrupa yakasındaki ilçelerinden tesadüfi olarak seçilen Fatih, Eyüpsultan, Kâğıthane, Küçükçekmece, Beşiktaş, Sarıyer, Silivri, Çatalca, Beyoğlu, Şişli, Güngören, Büyükçekmece, Bağcılar, Zeytinburnu, Arnavutköy, Avcılar, Gaziosmanpaşa, Kadıköy, Beykoz, Kartal, Sultanbeyli, Ümraniye, Şile, Üsküdar, Çekmeköy, Sancaktepe, Pendik ve Tuzla ilçe müftülüklerine bağlı toplam 3374 cami görevlisinden oluşmaktadır.

Araştırmanın Örnekleme

Örneklem grubunu ise belirtilen ilçe müftülükleri bünyesinde görevli 863 cami görevlisi oluşturmuştur. Katılımcıların kişisel ve demografik bilgileri aşağıda tablolar ve açıklamalarıyla sunulmuştur.

Tablo 1. Ankete Katılanların Kadro Durumu

		Katılımcı Sayısı	%
Kadro	İmam-Hatip	652	75,6
	Müezzin-Kayyım	180	20,8
	Uzman İmam-Hatip	20	2,3
	Başımam-Hatip	10	1,2
	Başmüezzin	1	0,1
	Toplam	863	100

Katılımcıların Tablo 1’de gösterilen kadro dağılımı incelendiğinde, imam-hatip olanların oranı %75,6; müezzin-kayyım olanların oranı %20,8; uzman imam-hatip olanların oranı %2,3; başımam-hatip olanların oranı %1,2 olup başmüezzin oranı %0,1’dir.

Tablo 2. Ankete Katılanların Görev Yeri Durumu

		Katılımcı Sayısı	%
Görev Yeri	Mahalle-Köy	151	17,5
	İl-İlçe Merkezi	712	82,5
	Toplam	863	100,0

Tablo 2’de ankete katılanların görev yerine göre dağılımı incelendiğinde, il/ilçe merkezinde çalışanların oranı %82,5 iken mahalle/köyde çalışanların oranı %17,5’tir.

Tablo 3. Ankete Katılanların Medeni Hal Durumu

		Katılımcı Sayısı	%
Medeni Hali	Evli	821	95,1
	Bekâr	32	3,7
	Boşanmış	10	1,2
	Toplam	863	100

Tablo 3’teki medeni hale göre dağılım incelendiğinde, katılımcıların %95,1’inin evli, %3,7’sinin bekâr ve %1,2’sinin ise boşanmış olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 4. Ankete Katılanların Hafızlık Durumu

		Katılımcı Sayısı	%
Hafızlık Durumu	Evet	388	45,0
	Hayır	475	55,0
	Toplam	863	100

Tablo 4’de hafızlık durumuna göre dağılım incelendiğinde, katılımcıların %45’i hafız, %55’i ise hafız değildir.

Tablo 5. Ankete Katılanların Öğrenim Durumu

		Katılımcı Sayısı	%
Öğrenim Durumu	Lise ve Öncesi	88	10,2
	Ön Lisans	472	54,7
	Lisans	267	30,9
	Y. Lisans/Doktora	36	4,2
	Toplam	863	100

Katılımcıların öğrenim durumuna göre Tablo 5'te verilen dağılım incelendiğinde, ilköğretim-ilkokul-lise mezunu katılımcıların oranı %10,2; ön lisans mezunlarının oranı %54,7; lisans mezunların oranı %30,9 olup yüksek lisans/doktora mezunlarının oranı ise %4,2'dir.

Tablo 6. Ankete Katılanların İkamet Ettikleri Mesken Durumu

		Katılımcı Sayısı	%
İkamet Edilen Mesken	Kendi Evi	61	7,1
	Kira	150	17,4
	Lojman	584	67,6
	Vakıfça/Derneğe Karşılana	68	7,9
	Toplam	863	100

Tablo 6'da ikamet edilen mesken durumuna göre dağılım incelendiğinde, katılımcılardan kendi evinde oturanların oranı %7,1; kirada oturanların oranı %17,4; lojmanda oturanların oranı %67,6; ücretli vakıfça/derneğe karşılana yerlerde ikamet edenlerin oranı %7,9'dur.

Tablo 7. Ankete Katılanların Yetiştği Yer Durumu

		Katılımcı Sayısı	%
Yetiştği Yer (Doğum/Çocukluk)	Köy	452	52,4
	İlçe	186	21,5
	İl	225	26,1
	Toplam	863	100

Tablo 7'de yetiştği yer durumuna göre dağılım incelendiğinde, katılımcıların %52,4'ünün köyde; %21,5'inin ilçede ve %26,1'inin de ilde yetiştği anlaşılmaktadır.

Katılımcılara yaş ve meslekte çalışma süresi (kıdem) soruları açık uçlu olarak sorulmuştur. Yapılan testte yaş ve kıdem bağımsız değişkenleri arasında %88,4 düzeyinde pozitif korelasyon bulunduğu anlaşıldığından yaş ve kıdem gruplama yapılarak değerlendirilmeye alınmıştır.

Tablo 8. Ankete Katılanların Yaş Dağılımı

		Katılımcı Sayısı	%
Yaş	23-30	78	9,0
	31-40	279	32,5
	41-50	246	28,5
	50+	259	30,0
	Toplam	862	100

Not: Yaşlarıyla ilgili soruları eksiksiz cevaplayan katılımcı sayısı 862'dir.

Tablo 8'de yaş gruplarına göre dağılım incelendiğinde, 23-30 yaş grubunda olanların oranının %9; 31-40 yaş grubunda olanların oranının %32,5; 41-50 yaş grubundakilerin oranının %28,5 ve 50+ yaş grubundakilerin oranının %30 olduğu görülmüştür. Katılımcıların toplam yaş ortalaması ise 43,82'dir.

Tablo 9. Ankete Katılanların Kıdem Durumu

	Katılımcı Sayısı	%
Kıdem (Yıl)	1-5 yıl	45
	6-10 yıl	239
	11-15 yıl	153
	16-20 yıl	72
	20+ yıl	353
	Toplam	862

Not: Meslekte çalışma süresiyle ilgili soruları eksiksiz cevaplayan katılımcı sayısı 862'dir.

Katılımcıların meslekte çalışma süreleri ile ilgili Tablo 9 incelendiğinde, 1-5 yıl süre ile çalışanların oranı %5,2; 6-10 yıl süre ile çalışanların oranı %27,7; 11-15 yıl süre ile çalışanların oranı %17,7; 16-20 yıl süre ile çalışanların oranı %8,4 ve 20+ yıl süre ile çalışanların oranı %41'dir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak "Kişisel Bilgi Anketi" ve "Yaşam Doyumu Ölçeği" bölümlerinden oluşan elektronik anket formu kullanılmıştır. Kişisel bilgi anketi bölümünde, araştırmanın örneklem grubunu oluşturan cami görevlilerinin kadro, görev yeri, medeni hal, hafızlık, öğrenim, mesken, yetiştiği muhit, yaş ve kurumda çalışma süresi (kıdem) gibi kişisel özelliklerini saptamak üzere hazırlanan 9 soruluk form bulunmaktadır.

Yaşam Doyumu Ölçeği, orijinal adıyla "The Satisfaction with Life Scale (SWLS)", Ed Diener, Robert A. Emmons, Randy J. Larsen & Sharon Griffin tarafından geliştirilmiş (Diener vd. 1985: 71-75) ve Ali Ayten tarafından Türkçe'ye uyarlaması yapılmıştır. Ölçek katılımcıların hayat memnuniyeti düzeylerini belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. 5 sorudan oluşan ölçeğin Cronbach Alpha değerinin (α)=,822 olarak hesaplandığı, ölçeğin oldukça güvenilir ve geçerli olduğu belirtilmiştir (Ayten 2012: 32-33).

Verilerin Toplanması

Google Forms ile oluşturulan dijital anket formu hedef kitleye ulaştırılmış ve böylece 2020 yılının Ekim ayında anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Online veri toplama uygulaması ile yapılan anket sorularını araştırmanın örneklem grubunu oluşturan toplam 863 cami görevlisi gönüllülük esasına göre cevaplamıştır.

Etik Kurul ve İzin

Araştırmada veri toplamak amacıyla İstanbul Valiliği (İl Müftülüğü) ile İstanbul Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kuruluna yazılı izin talebi başvurusunda bulunulmuş olup Valiliğin 28 Eylül 2020 tarihli ve 60928694-044-E.683556 sayılı ve Etik Kurulunun 27 Ekim 2020 tarihli ve 35980450-663.05-223093 sayılı yazıları ile gerekli izinler alınmıştır.

Verilerin Analizi

Demografik bilgilerin dağılımı frekans analizi ile incelenmiştir. Ölçek ve alt boyutları skorları hesaplanıp normal dağılıma uygunluk gösterip göstermediği Kolmogrov Smirnov ve Shapiro Wilks testi ile tetkik edilmiş ve verilerin normal dağılıma uygunluk gösterdiği görülmüştür. Bundan sonra ölçek ve alt boyutlarının bu normal dağılıma uygunluk gösterip göstermediği tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Bağımsız gruplarda ise t testi uygulanmıştır. Tek yönlü varyans analizi neticesinde gruplar arasında anlamlı farklılık çıkması durumunda bu farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek için TUKEY testi yapılmıştır. Veriler %95 güven düzeyinde SPSS 20.0 yazılımı ile işlenmiştir.

Bulgular

İmam-Hatip ve Müezzin-Kayyımların Yaşam Doymu Düzeyleri

“Katılımcıların yaş, kadro, medeni hal, öğrenim, hafızlık, yetiştiği çevre, kıdem, görev yeri, ikamet edilen mesken ile yaşam doymu düzeyleri arasında nasıl bir ilişki vardır?” sorusuna cevap bulabilmek için yapılan tanımlayıcı analiz sonucunda elde edilen bulgular aşağıda tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 10. Cami Görevlilerinin Yaşam Doymu Düzeylerine İlişkin Bulgular

Ölçek	Katılımcı Sayısı	En Düşük	En Yüksek	\bar{X}	Ss
Yaşam Doymu	863	5,00	35,00	24,81	6,00

Tablo 10'a göre, katılımcıların mesleki doym düzeylerine ait puanlar 5,00-35,00 arasında değişmiş ve ortalaması ($X=24,81$) olarak tespit edilmiştir. Bu ortalamaya göre katılımcıların yaşam doym düzeylerinin yüksek olduğu söylenebilir.

Cami Görevlilerinin Kişisel ve Demografik Özelliklerinin Yaşam Doymu Düzeylerine Etkisi

Yapılan araştırmada yaşam doymu ölçeği ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığının tespiti için yapılan tek yönlü varyans analizi ve bağımsız gruplarda t testi sonuçları aşağıda verilmiştir.

Kadro Durumunun Etkisi

Tablo 11. Kadronun Yaşam Doymu Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular

	Kadro	Katılımcı Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	F	p
Yaşam Doymu	İmam-Hatip	652	24,76	5,93	0,152	0,928
	Müezzin-Kayyım	180	24,84	6,03		
	Uzman İmam-Hatip	20	25,30	7,35		
	Başımam-Hatip	10	25,80	7,63		
	Toplam	862	24,80	5,99		

Araştırmaya katılan cami görevlilerinin kadroları imam-hatip, müezzin-kayyım, uzman imam-hatip ve başımam-hatip olarak dört kategoride ele alınmıştır. Tablo 11'de gösterilen katılımcıların kadro durumuna göre yaşam doymu düzeylerinin değişimi incelendiğinde; ölçek ile elde edilen verilerin kadroya göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmüştür ($p>0,05$).

Görev Yerinin Etkisi

Tablo 12. Görev Yerinin Yaşam Doymu Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular

	Görev Yeri	Katılımcı Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	t	p
Yaşam Doymu	Mahalle-Köy	151	24,42	6,09	0,754	0,385
	İl-İlçe Merkezi	712	24,89	5,98		
	Toplam	863	24,81	6,00		

Araştırmaya katılan cami görevlilerinin görev yerleri mahalle-köy ve il-ilçe merkezi olarak kategorize edilmiştir. Tablo 12'de yaşam doymu ölçek sonuçlarının görev yerine göre değişimi incelendiğinde, farklı görev yerlerinde çalışan cami görevlilerinin yaşam doymu düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Diğer bir ifade ile farklı yerlerde görev yapan katılımcıların yaşam doymu düzeyleri benzer seviyededir denilebilir.

Medeni Halin Etkisi**Tablo 13.** Medeni Halin Yaşam Doyumu Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular

	Medeni Hal	Katılımcı Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	F	p
Yaşam Doyumu	Evli	821	24,90	5,95	3,357	0,035*
	Bekâr	32	23,84	6,82		
	Boşanmış	10	20,30	5,66		
	Toplam	863	24,81	6,00		

*p<0,05

Tablo 13'te verilen katılımcıların yaşam doyumu düzeylerinin medeni hale göre değişimi incelendiğinde, katılımcıların medeni hallerine göre yaşam doyumu düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı derecede fark olduğu görülmüştür. Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek için yapılan TUKEY testi sonuçlarına göre; evli ve bekârların yaşam doyumu düzeyleri boşanmış olanlardan anlamlı derecede daha yüksektir.

Hafızlık Durumunun Etkisi**Tablo 14.** Hafızlık Durumunun Yaşam Doyumu Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular

	Hafızlık Durumu	Katılımcı Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	t	p
Yaşam Doyumu	Hafız Olan	388	24,81	6,20	0,000	0,993
	Olmayan	475	24,81	5,83		
	Toplam	863	24,81	6,00		

Tablo 14'te yaşam doyumu düzeylerinin hafızlık durumuna göre değişimi incelendiğinde, ölçek ile elde edilen verilerin hafızlık durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmüştür (p>0,05). Bu sebeple hafız olan ve olmayan katılımcıların yaşam doyumu düzeyleri benzer seviyededir denilebilir.

Öğrenim Durumunun Etkisi**Tablo 15.** Öğrenim Durumunun Yaşam Doyumu Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular

	Öğrenim Durumu	Katılımcı Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	F	p
Yaşam Doyumu	Lise ve Öncesi	88	24,49	5,57	1,530	0,662
	Ön Lisans	472	24,85	6,16		
	Lisans	267	24,70	5,79		
	Y. Lisans/Doktora	36	25,92	6,48		
	Toplam	863	24,81	6,00		

Tablo 15'te katılımcıların yaşam doyumu düzeylerinin öğrenim durumuna göre değişimi incelendiğinde, ölçek ile elde edilen verilerin öğrenim durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmüştür (p>0,05). Bu sebeple öğrenim durumu açısından örneklemin yaşam doyumu düzeyleri benzer seviyededir denilebilir.

İkamet Edilen Meskenin Etkisi**Tablo 16.** İkamet Edilen Meskenin Yaşam Doyumu Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular

	İkamet Edilen Mesken	Katılımcı Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	F	p
	Kendi Evi	61	25,4	6,2		
	Kira	150	24,1	6,4		

		Latif AKÇA				
Yaşam Doyumu	Lojman	584	24,9	5,9	1,120	0,340
	Diğer/Dernekçe Karşılana	68	24,7	6,1		
	Toplam	863	24,8	6,0		

Katılımcıların ikamet ettikleri meskenler kendi evi, kira, lojman, diğer/dernekçe karşılana şeklinde değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Tablo 16'da yaşam doyumu ölçeği ile elde edilen verilerin ikamet edilen yere göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmüştür ($p>0,05$).

Yetişilen Yer Etkisi

Tablo 17. Yetişilen Yerin Yaşam Doyumu Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular

		Yetişilen Yer	Katılımcı Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	F	p
Yaşam Doyumu	Köy		452	24,78	6,04	0,306	0,737
	İlçe		186	25,09	5,44		
	İl		225	24,64	6,36		
	Toplam		863	24,81	6,00		

Tablo 17'de yaşam doyumu ölçeği ile elde edilen verilerin yetişilen yere göre değişimi incelendiğinde; katılımcıların yaşam doyumu düzeylerinin yetişilen yere göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmüştür ($p>0,05$). Diğer bir ifade ile köy, ilçe ve ilde yetişenlerin yaşam doyumu düzeyleri benzerdir denilebilir.

Yaşın Etkisi

Tablo 18. Yaşın Yaşam Doyumu Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular

		Yaş	Katılımcı Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	F	p
Yaşam Doyumu	23-30		78	24,05	5,60	0,860	0,461
	31-40		279	24,69	6,09		
	41-50		246	24,78	6,16		
	50+		259	25,22	5,86		
	Toplam		862	24,82	6,00		

Not: Yaşlarıyla ilgili soruları eksiksiz cevaplayan katılımcı sayısı 862'dir

Tablo 18'de yaşam doyumu düzeylerinin yaş gruplarına göre değişimi incelendiğinde, katılımcıların yaşam doyumu düzeylerinin yaşa göre anlamlı derecede farklılık göstermediği görülmüştür..

Kıdem Etkisi

Tablo 19. Kıdem Yaşam Doyumu Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular

		Kıdem (Yıl)	Katılımcı Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	F	p
Yaşam Doyumu	1-5		45	24,62	6,00	0,108	0,980
	6-10		239	24,79	5,73		
	11-15		153	24,68	6,28		
	16-20		72	24,53	6,17		
	20+		353	24,94	6,04		
	Toplam		862	24,80	6,00		

Not: Meslekte çalışma süresi ile ilgili soruları eksiksiz cevaplayan katılımcı sayısı 862'dir.

Tablo 19’da katılımcıların yaşam doyumu düzeylerinin kıdeme göre değişimine bakıldığında; katılımcıların kıdemine göre yaşam doyumu düzeylerinde anlamlı derecede bir farklılığın olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Yukarıdaki bulgulara göre;

H.2: “Evlî cami görevlilerinin yaşam doyumu puanları bekâr ve boşanmış cami görevlilerine göre daha yüksektir.”, H.6: “Kentlerde yetişen cami görevlilerinin yaşam doyumu puanları ile kırsal bölgede yetişen cami görevlilerinin yaşam doyumu puanları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.”, H.7: “İmam-hatip ve müezzin-kayyım kadrosundaki cami görevlilerinin yaşam doyumu puanları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.”, H.8: “Lisans ve üstü düzeyde öğrenim görmüş cami görevlileri ile diğer cami görevlilerinin yaşam doyumu puanları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.” ve H.9: “Cami görevlilerinin yaşam doyumu düzeyleri meslekte çalışma süresine göre anlamlı bir farklılık göstermez.” hipotezleri doğrulanmış; H.1: “Orta ve ileri yaş grubundaki cami görevlilerinin yaşam doyumu puanları gençlere göre daha yüksektir.”, H.3: “Hafız cami görevlilerinin yaşam doyumu puanları hafız olmayan cami görevlilerine göre daha yüksektir.”, H.4: “Kentlerde görev yapan cami görevlilerinin yaşam doyumu puanları kırsalda görev yapan cami görevlilerine göre daha yüksektir.” ve H.5: “Mesken için kira ödemeyen cami görevlilerinin yaşam doyumu puanları kira ödeyen cami görevlilerine göre daha yüksektir.” hipotezleri ise reddedilmiştir.

Tartışma

Araştırmada cami görevlilerinin demografik özellikleri ile yaşam doyumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Buna göre ölçeğin en yüksek ve en düşük puanları göz önüne alındığında, örneklem grubunun yaşam doyumu düzeylerinin yüksek olduğu söylenebilir.

Araştırmada elde edilen bulgular, “medeni hal” değişkeninin yaşam doyumu puan ortalamasını anlamlı bir şekilde farklılaştırdığını, diğer değişkenlerin ise anlamlı bir farklılaştırmaya neden olmadığını göstermektedir. Bu bulgulara göre; evli ve bekâr cami görevlilerinin yaşam doyumu düzeyleri boşanmışlardan anlamlı derecede daha yüksektir.

Orta ve ileri yaş grubundaki cami görevlilerinin yaşam doyumu düzeylerinin gençlere göre daha yüksek olacağı yönündeki hipotezin araştırma bulgularıyla desteklenmemesi, cami görevlilerinin yaşam doyumlarının yaş ile ilişkili olmadığını göstermediği gibi yaş ile yaşam doyumu arasında bir ilişki olduğunu da göstermez. Bu konuda daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır.

Araştırmada hafızlığın bireylerin yaşam doyumu düzeylerini doğrudan etkilediğine dair bir kanıt bulunamamıştır. Ancak bu bulgular hafızlığın bireylerin yaşam doyumu üzerinde hiçbir etkisi olmadığı anlamına da gelmemektedir. Hafızlığın bireylerin kendini gerçekleştirme duygusunu artırabileceği, onlara sosyal ve psikolojik destek sağlayabileceği düşünüldüğünde hafızlık yapmanın yaşam doyumu düzeylerini artıracığı söylenebilir. Bununla birlikte hafız olma süreçlerinin bazı bireyler için zorlu ve zorlayıcı geçmiş olabileceği, bazılarının kendilerinin yeter derecede isteği olmamasına rağmen aile baskısıyla hafızlık yapmış olmaları gibi bir takım olumsuz durumlar da söz konusu olabilir.

Kentlerde görev yapan cami görevlilerinin yaşam doyumu puanlarının kırsalda görev yapan cami görevlilerine göre daha yüksek olacağı yönündeki hipotezin doğrulanmaması, özellikle İstanbul’da kentlerde ve kırsal bölgede çalışan cami görevlilerinin sosyo-ekonomik düzeyleri ve mesleki tatminlerinin birbirinden çok farklı olmadığı anlamına gelebilir.

Tablo 6’da verilen katılımcıların ikamet ettikleri mesken durumuna göre dağılım incelendiğinde, lojmanda oturanların oranı %67,6; kirada oturanların oranı %17,4; ücreti vakıfça/dernekçe karşılanan yerlerde ikamet edenlerin oranı %7,9 ve kendi evinde oturanların oranının %7,1 olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 6). Araştırmaya katılan cami görevlilerinin ikamet ettikleri yerlere göre yaşam doyumu düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Lojmanda ikamet eden cami görevlilerinin, kirada ikamet eden cami görevlilerine göre daha az sosyal özgürlüğe sahip olabilecekleri, bu durumun

da onların stres düzeylerini artırabileceği düşünülebilir. Lojmanda oturmanın avantajları ve dezavantajları olduğu gibi kirada oturmanın da avantajları ve dezavantajları vardır. Bu faktörler bireylerin yaşam doyumu düzeylerini etkileyebilir.

Araştırma sonuçlarına göre, evli cami görevlilerinin yaşam doyumu düzeylerinin boşanmış cami görevlilerine göre daha yüksek olması, evliliğin bireylerin yaşam doyumu üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğuna işaret etmektedir. Konu ile ilgili literatüre bakıldığında; medeni hal değişkeninin yaşam doyumu düzeyinde anlamlı bir farklılaşmaya neden olduğunu destekleyen bulgular bulunmaktadır. Örneğin; Demir (2020: 71)'in araştırmasında, medeni durum değişkenine göre yaşam doyumu ölçeğinde ve mesleki pedagojik formasyon alt boyutunda istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık görülmüş ve din görevlilerinden evli olanların yaşam doyum ortalaması (24,86) bekar olanların ortalamasından (20,4) daha yüksek bulunmuştur. Türk (2022: 40)'ün çalışmasında; yaşam doyumu düzeyi evlilerde (14,54±4,18), bekârlara (13,52±3,90) göre anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur "p=0,017". Literatürde bu tespitlerin aksine bazı bulgular da bulunmaktadır. Örneğin; Batan (2016: 127)'in çalışmasında, yetişkin bireylerin yaşam doyumlarına ilişkin puan ortalamaları bakımından medeni durumları arasında istatistiki açıdan anlamlı bir fark bulunmamıştır "M<evli>=21,44; M<bekar>=23,92; M<diğer>=19,86, p>,05". Yalnızca ortalama puanlar açısından bakıldığında, bekârlar en yüksek yaşam doyumuna sahiptir, bunu sırası ile evliler ve dul ya da boşanmışlar takip etmektedir. Aydın (2019: 58)'in araştırmasında da; çalışan bireylerin medeni durumu ile yaşam doyumları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır "t=1,78; p>0,05".

Evli bireyler eşlerinden, çocuklardan ve diğer aile üyelerinden aldıkları destek sayesinde hayatlarında daha fazla anlam ve tatmin bulabilirler. Evli cami görevlilerinin yaşam doyumu düzeylerinin hem bekâr hem de boşanmış cami görevlilerine göre daha yüksek olması, evliliğin bireylere sosyal destek, duygusal yakınlık ve psikolojik güvenlik gibi faydalar sağladığı şeklinde yorumlanabilir. Evlilik sadece neslin devamını sağlamak için değil aynı zamanda eşlerin sosyal ve kişisel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla da oluşturulan bir ilişki biçimidir (Yazıcı 2019: 606). Boşanma ise eşler hayatta iken hukuken evlilik ilişkisinin sonlandırılmasıdır (Gavcar vd. 2020: 731). Bekârlık evli olmama durumu olarak tanımlanmaktadır. Araştırmadaki bekâr örneklemini hiç evlenmemiş kişileri temsil etmektedir (Tezcan 2021: 83). Evliler için hayat daha düzenlidir ve evliliğin belirli amaçları vardır. İnsan evlenerek hayatına yeni bir anlam katmıştır (Kayıklık 2008: 43). Boşanma ile eşler ayrılırlar ve birbirlerine karşı olan mesuliyetleri ve vazifeleri son bulur. Boşanma neticesinde karı-koca, varsa mahkeme kararı ile nafaka ve tazminat gibi hususlarda karşılıklı olarak hak ve yükümlülük sahibi olurlar (Gavcar vd. 2020: 731). Bekâr bireyler genel olarak hayatı tek başına yaşarlar ve hayatın sorumluluklarını bireysel olarak üstlenirler.

Boşanma bireylerin yaşamlarında önemli bir stres kaynağı oluşturabilmektedir. Boşanmış bireyler eşlerinden, çocuklarından ve diğer aile üyelerinden ayrı kalmanın getirdiği kaygı ile başa çıkmak zorunda kalmaktadırlar. Boşanmış bireyler sosyal destek kaybı, bazı ekonomik zorluklar ve duygusal sorunlar gibi sorunlarla karşılaşabilirler. Bu durum boşanmış bireylerin yaşam doyumunu olumsuz yönde etkileyebilir. Bekâr bireyler boşanmış bireylerin içinde buldukları dezavantajlı durumdan uzak oldukları için onlara göre daha fazla yaşam doyumu imkânına sahiptirler. Aynı şeyleri hissedebilme, paylaşım, dayanışma, sevgi, saygı ve merhamet gibi ruh sağlığı bakımından çok büyük önem taşıyan bu değerlerin evlilik aracılığıyla gelişebileceği düşünüldüğünde genel olarak evli olanların olmayanlara göre yaşam doyumu düzeylerinin daha yüksek olması doğaldır (Batan 2016: 126). Diğer taraftan evliliğin bireylerin yaşam doyumlarını her zaman olumlu yönde etkileyebileceğini de unutmamak gerekir.

Sonuç

Araştırmada katılımcıların demografik özellikleri ile yaşam doyum düzeyleri arasındaki ilişki ölçülmüştür. Araştırma neticesinde elde edilen bulgulara göre cami görevlilerinin yaşam doyumu düzeyleri yüksektir. Demografik değişkenler açısından yaşam doyumu faktörü ile ilgili bir

İmam-Hatip ve Müezzin-Kayyımların Yaşam Doyumu Düzeyleri: İstanbul Örneği değerlendirme yapıldığında “medeni hal” değişkeninin yaşam doyum düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşmaya neden olduğu; buna göre evli/bekâr din görevlilerinin yaşam doyum düzeylerinin boşanmış olanlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Diğer değişkenlerin (kadro, görev yeri, hafızlık, öğrenim, ikamet edilen mesken, yetişilen yer, yaş, kıdem) ise bir farklılaşmaya neden olmadığı tespit edilmiştir. Buradan hareketle imam-hatip ve müezzin-kayyımların demografik özelliklerinin yaşam doyum düzeylerini genel olarak etkilemediği sonucuna ulaşılmış; imam-hatip ve müezzin kayyımların yaşam doyumlarının korunması ve geliştirilmesi için mevcut önlemlerin yanı sıra gerekli bazı önlemlerin alınması için çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

İmam-hatip ve müezzin-kayyımların yaşam doyum düzeylerinin artırılmasına yönelik şu öneriler sunulabilir: Cami görevlilerinin evlenme ve boşanma gibi yaşam olayları ile başa çıkmalarına yardımcı olacak destek programları, hizmetler ve ihtiyaç olduğunda moral destek olacak mekanizmalar geliştirilmelidir. Bunun yanında cami görevlilerinin iş ve aile dengesinin bozulmamasını sağlayacak önlemler alınmalıdır. Bu onların yaşam doyumlarını artıracaktır. Örneğin kırsal bölgelerde uzun süre görev yapma durumunda olup bulunduğu ortamın olumsuz etkisiyle zaman içerisinde mesleki açıdan zayıflama emareleri gösteren cami görevlileri bulunmaktadır. Bu durum onları dezavantajlı hale getirip girdikleri nakil ve yarışma sınavlarında başarısız olmalarına neden olabilmektedir. Buna ilaveten yetişen çocuklarının eğitimi için eşlerini de çocuklarıyla birlikte şehre göndermek durumunda kaldıklarında ilerleyen süreçte birtakım maddi, manevi ve ailevi problemlerle baş etmeye çalışarak çeşitli sıkıntılar ve psikolojik sorunlarla karşılaşabilmektedirler. Bu nedenle bu gibi görevlilerin durumlarının tespit edilerek mesleki zayıflıklarının ve eksikliklerinin giderilmesine yönelik tedbirler alınmalı, iş ve aile dengelerinin korunarak yaşam doyumlarının olumsuz etkilenmesinin önüne geçilmeye çalışılmalıdır. Diğer taraftan genel olarak cami görevlilerinin mesleki gelişimlerine yönelik destek programları artırılmalı, buna yönelik etkin eğitim teşviği sağlanmalıdır. Bu sayede cami görevlilerinin mesleki bilgi ve becerileri geliştireceğinden yaşam doyumlarına ve verimliliklerine de pozitif anlamda katkı sağlanmış olacaktır.

Kaynakça

Aydın, Ragıp (2019). *Çalışan Bireylerde Yaşam Doyumu, Mesleki Tükenmişlik ve Dini Başa Çıkma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi.

Ayten, Ali (2012). *Tanrıya Sığınmak: Dinî Başa Çıkma Üzerine Psiko-Sosyal Bir Araştırma*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Batan, Sabriye Nazlı (2016). *Yetişkinlerde Psikolojik Dayanıklılık ve Dini Başa Çıkmanın Yaşam Doyumuna Etkileri*. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Baykoçak, Canan (2002). *Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Mesleki Sorunları ve Tükenmişlik Düzeyleri (Bursa İli Uygulaması)*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi.

Budak, Selçuk (2000). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Çakan, İsmail Lütfi (2012). *Dini Hitabet*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.

Çanakçı, Ahmet Ali (2014). *Yaygın Din Eğitiminde Din Görevlilerinin Rolü*. Bursa: Emin Yayınları.

Demir, Lokman (2020). *Din Görevlilerinin Mesleki Yeterlilik Algıları ile Yaşam Doyumu ve Duygusal Zekâ Düzeyleri Arasındaki İlişkilerinin İncelenmesi (İstanbul Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Biruni Üniversitesi.

Diner, E. vd. (1985). “The Satisfaction With Life Scale”. *Journal of Personality Assessment*. İngiltere: Taylor and Francis Group.

Eraslan, Ebubekir (2019). *Hitabet*. İstanbul: Akademik Kitaplar.

Gavcar, Erdoğan vd. (2020). "Boşanmayı Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma (Muğla İli Fethiye İlçesi Örneği)". *Neveşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 10, S. 2, s. 730-745. <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.762172> (Erişim: 14.10.2023).

Kara, Mustafa (2017). *Kur'an Ve Sünnet Ekseninde Hitabet*. İstanbul: Üniversite Yayınları.

Karaköse, Şaban (2018). *Etkili Din Görevlisi*. İstanbul: TİDEF Yayınları.

Karaman, Hayrettin vd. (2015). *Din Görevlisi Rehberi*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Karasar, Niyazi (2007). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kaya, Mahmut (1998). "Hitabet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 18, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, s. 1586-16058. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hitabet> (Erişim: 17.11.2023).

Kayadibi, Fahri (2000). *Yaygın Din Eğitiminde Cami ve Görevlileri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Kayıklık, Hasan (2008). "Din Görevlilerinde Yaşamdan Memnuniyet ve Mesleki Doyum - Adana Örneği". *I. Din Hizmetleri Sempozyumu (3-4 Kasım 2007)*, C. 1, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, s. 34-46.

Keser, Aşkın (2011). "Çalışma Yaşamı ile Yaşam Doyumu İlişkinine Teorik Bakış". *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. 55, S. 1, s. 897-913. (Erişim: 17.11.2023).

Küçükaşçı, Mustafa Sabri (2000). "İmam". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 22, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, s. 178-181. <https://islamansiklopedisi.org.tr/imam> (Erişim: 17.10.2023).

Küçükaşçı, Mustafa Sabri (2020). "Müezzin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 31, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, s. 489-495. <https://islamansiklopedisi.org.tr/muezzin> (Erişim: 17.10.2023).

Özer, Melek ve Özlem Özsoy Karabulut (2003). "Yaşlılarda Yaşam Doyumu". *Turkish Journal of Geriatrics*, C. 6, S. 2, s. 72-74.

Özmel, İsmail (2022). "Kayyım". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 25, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, s. 107-108. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kayyim> (Erişim: 17.10.2023).

Şimşek, Ümit (1996). *Araştırma Teknikleri*. İstanbul: Nesil Yayınları.

Tezcan, Fatih (2021). "Damgalanan Bir Yaşam Tarzı Olarak Bekârlık". *Sosyoloji Dergisi*, S. 41-42, s. 81-115.

Timur, Hasan (2013). "Din Eğitimi ve Hizmetlerinin Yürütülmesinde Müezzinlik Kurumunun Statüsü ve Fonksiyonları". *Yecder III. Ulusal Din Görevlileri Sempozyum Tebliğleri (13 Mayıs 2012)*. İstanbul: Pelikan Basım, s. 248-257.

Türk, Ali Rıza (2022). *Covid-19 Pandemisi Sürecinde Sağlık Personelinin Stres ve Tükenmişlik Düzeyleri ile Yaşam Doyumlarının Değerlendirilmesi*. Tıpta Uzmanlık Tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.

Türkdoğan, Orhan (2000). *Bilimsel Araştırma Metodolojisi*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Ümmet, Durmuş (2012). *Üniversite Öğrencilerinde Özgeçmiş Davranışının Transaksiyonel Analiz Ego Durumları ve Yaşam Doyumu Bağlamında İncelenmesi*. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Üstdal, Muzaffer ve Kural Gülbahar (1997). *Bilimsel Araştırma Nasıl Yapılır Nasıl Yazılır*. İstanbul:

Beta Basım.

Yazıcı, Hikmet (2019). "Evliliğin Niteliği Olarak Evlilikte Bireyselleşme ve Bütünleşme". *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, C. 30, S. 2, s. 606-622. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsh/issue/45523/572226> (Erişim: 17.10.2023).

Yüce, Abdulhakim (2011). *Konuşma Sanatı Hitabet*. İstanbul: Işık Yayınları.

Yücel, İrfan (2000). "İmam", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 22, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, s. 178-181. <https://islamansiklopedisi.org.tr/imam> (Erişim: 12.10.2023).

Zülfikar, Haluk (2021). "Nicel Araştırma Yöntemleri". *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*, 17546. İstanbul: TÜBİTAK Bilim Yayınları.

https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/nicel_arastirma_yontemleri (Erişim: 17.10.2023).